

Nedanstående reportage var infört i www.cafecreme.nu i okt 2002. Sidan som ägdes av Lydia Duprat har numera upphört/bytt till annat utförande. Denna "layout" är bara gjord rakt upp och ned - med artikel och bilder som var med i cafereme.

En skola från en svunnen tid

Av Helena Mansén

Klasroskolan är Sveriges äldsta skolmuseum. Foto: Helena Mansén.

Trött på skolan? Var då glad att du inte lever på 1800-talet. Om du tittar in i Klasroskolan, Sveriges äldsta skolmuseum, så förstår du varför.

Nu när höstmörkret breder ut sig allt längre stunder på dygnet, när morgnarna är ruggiga och man helst vill stanna kvar under det varma goa täcket, då vill man kanske glömma allt som har med skola och plikter att göra.

Men, ryck upp dig! Var glad att skoldagen slutar senast klockan 16 och inte 18. Var nöjd att du är ledig på lördagar och då inte har skola mellan klockan 8-16. Tänk, du kan sova ut även på söndagar. Du slipper gå till högmässan varje söndag och tvingas lägga på minnet allt vad prästen säger - för på måndag morgon, efter morgonbönen, skulle du ha muntlig redogörelse inför läraren. Säg - hur många raster har du per dag? På 1800-talet kunde du kanske få en (1), men bara som uppmuntran om du uppfört dig väl och rabblat budorden som rinnande vatten. Eller möjligen för om du har ett trängande behov av att gå på toaletten. Det vill säga, utedasset i trädgården.

För att ge dig själv ännu mer inspiration till att klara av dagens skola, då kanske du skulle vilja titta tillbaka tvåhundra år i tiden, för att med egna ögon se hur dåtidens skolbarn hade det? Så - varför inte göra ett besök i den gamla Klasroskolan?

Klasroskolan ligger i Sollentuna och är troligen Sveriges äldsta bevarade skola. Numera ett museum. Huset byggdes 1804 enkom för att vara skola och är ett litet rött hus med vita knutar. Det ligger avskuret från omgivningen, med en högt uppvuxen trädgård. Numera ligger järnvägen med pendeltågstrafik och Arlandatåget som passerar flera gånger i kvarten och en hårt trafikerad Norrvikensled och E4 alldeles intill - men när man går in genom trädgårdsgrinden slår stillheten emot en. Huset och trädgården står bevarade så som det var för tvåhundra år sen.

1800-talets skola var ljusår från dagens som har ett enormt utbud av ämnen. På 1800-talet var det kristendom och läsning med svenska och latinska bokstäver som var det allra viktigaste. Det måste alla kunna. Därefter kom skrivning och räkning. Varje morgon började man skoldagen med böner och sång. Luthers Katekes skulle man kunna utantill. De tio budorden likaså. Prästen kom ibland hem till barnen för att hålla husförhör. Konfirmationsundervisningen ingick så att säga i skolgången.

Rudbeck grundare

Det var överstekammarjunkare och friherre Per Alexander Rudbeck på Edsbergs Slott som lät bygga Klasroskolan för Sollentunas barn. Det var 38 år innan folkskolestadgan infördes 1842 och Klasroskolan var den enda skolan i Sollentuna, som då hade ungefär 800 invånare. Av dem var drygt 200 barn. Men alla fick inte plats i skolan. Många hade inte råd och en del föräldrar tyckte att barnen inte hade tid, de skulle hjälpa till med försörjningen hemma.

Den första läraren på Klasroskolan var född i Uppsala 1760 och hette Johan Wallman. Han var, som de flesta lärare på den tiden, prästvigd. Han hade tidigare varit skolmästare i Fresta. Wallman bodde med sin fru och barn i lärarbostaden som låg i direkt anslutning till klassrummet. De hade tre rum och kök och med den tids mått mätt var det en stor och förnäm bostad. Det fanns också några tillhörande lador och uthus på gården där läraren kunde ha ett par djur samt förvara sina redskap.

Att vara lärare på den tiden var väldigt fint och man tillhörde, precis som präster, det andraståndet (adeln, präster, borgare och bönder).

Bostaden i Klasroskolan är väl bevarad och möblerad som den var på den tiden. I köket finns en gammal vedspis med järnhäll.

Aga förekom

Gillar du inte din lärare? Tycker du att han eller hon är knäpp? Var då tacksam för att hen inte har en rotting och ett knippe ris framme vid katedern. ”Hjälpmedel” som hen kan ta till om han inte tycker du lyssnar tillräckligt uppmärksam.

I Klasroskolan ser man att lärarens kateder var hög och respektingivande. Intill den hänger diverse redskap, som med all sannolikhet användes ”när det behövdes”. Rotting, ris eller trälinjal. Det var bara att välja. I stadgarna från den tiden står det: ”Endast vid högsta nödtvång får kroppsstraff nyttjas, men varje dygd skola belönas och varje last straffar sig. Eleverna skola ej svära eller slåss.”

Det var blandade åldrar på barnen. I Klasros klassrum finns tre rader med långbänkar. Den första är en sandbänk. Eftersom det var dyrt med papper och bläck fick barnen börja med att lära sig att skriva streck och runda ringar i sanden. I början fick de använda pekfingret. Sedan fick de skriva bokstäver med en pinne. Med ett specialverktyg, en platta med rulle och ståltråd, slätade man enkelt ut sanden igen samt gjorde lutande linjer som stöd för skrivstil. Man använde också små griffeltavlor och suddade med en hartass. Man fick läsa från dikteringstavlor. För att lära sig räkna använde man sig av olika räknestavar.

Den andra långbänken var Läsbanken. Där satt de som kunde läsa. På den tredje långbänken satt barnen som kunde mest, de som ibland också fick skriva med bläck.

Lärarens lön

Det kostade 24 shilling om året att gå i skolan. Det gick till lärarens lön. Vissa barn kunde få gå gratis genom socknens försorg. Läraren fick därutöver två kollekt (samlades in vid högmässan) om året. Plus råg och korn från Sollentunaholm (största gården i socknen) och

Katedern samt "sadbänken" längst fram där eleverna fick lära sig skriva. Foto: Helena Mansén.

Edsbergs slott. Samt ”en intill Norrviken belägen äng till föda för en ko”. Hen fick även ved med mera.

Men läraren var tvungen att redovisa ett bra resultat. Vid varje examentillfälle måste han visa att barnen verkligen lärt sig något under terminen. Att han förtjänade sin lön. Johan Wallman måste nog ha varit en bra lärare som socknens föräldrar var nöjda med, för han stannade i Klasroskolan sex år. Sedan blev han komminister i Täby.

Nästa lärare stannade ännu längre. Det var Anders Rundberg som tjänstgjorde under åren 1812-1830. Han beskrivs i papperena som ”en stilla, from och plikttrogen man”.

Under 1830-talet infördes en ny undervisningsmetod i Klasroskolan av prästvigde läraren Johan Erik Kjellberg. Det var den så kallade Lancasterskolan eller växelundervisningsmetoden. Det gick ut på att läraren först undervisade några duktiga elever, så kallade monitörer (jfr med dagens mentor). Dessa elever fick i sin tur lära de andra barnen. Monitörerna stod då i en ”monitöring”, en järnring, i klassrummet med de andra barnen runt omkring.

Den sista läraren i Klasroskolan var Abraham Ulrik Ekman som verkade 1852-1880. Han var med sin seminarieutbildning som folkskollärare den första riktigt utbildade läraren på Klasro. Han införde att flickor och pojkar skulle sitta vid olika bänkar. Man lät även slå ut en vägg så att klassrummet blev större.

Dåtidens stora författare och romantiker, Carl Jonas Love Almqvist (1793-1866) som också bodde på Antuna gård, var svåger till två av lärarna på Klasro.

Efter Ekmans tjänstgöring var det några som vikarierade innan skolan lades ner 1885.

Skolan skänktes av dåvarande friherre Rudbeck till Sollentuna Kommun för att upplåtas av pensionerade lärare, lärarinnor, klockare och barmorskor. Han ville också att skolan skulle kallas Claesro, till minne av sonen Claes Reinhold.

1890-1911 var skolan en komministergård, en prästgård, sen hyrdes den ut till en privat familj.

Under andra världskriget använde Röda Korset huset som systuga. Därefter bodde några fattiga familjer där, som mest fyra familjer samtidigt.

På 1960-talet blev Klasroskolan ett museum.

Bra med sovmorgon

Så nu när höstmörkret är över dig kan du som skolelev gotta dig över hela två sovmorgnar i veckan. Och tänka på hur kämpigt barnen hade det förr, hur de var tvungna att stiga upp tidigt alla morgnar, gå långa dagar i skolan utan rast, ha tuffa läxor och husförhör där katekesen måste kunnas utantill. Med rottingen vid lärarens kateder hela tiden i blickfånget.

FAKTA KLASROSKOLAN

Om du är intresserad av att titta ännu närmare på hur skollivet tedde sig på 1800-talet så går det bra att besöka Klasroskolan. I regel hålls den öppen för allmänheten första söndagen i månaden, klockan 13—15.

Det går också att beställa tid för visningar för hela grupper andra tider i veckan.

Artikelförfattarens. anm:

*Artikeln skrevs 2002.

Telefonnumret och kontaktperson där man beställer tid för visning har säkerligen ändrats. Även öppettider för visning m m.

Det kan även ha hänt nya saker på Klasroskolan. Bl a vet jag att man att upp två st bikupor för att göra egen ekologisk honung.

Den så kallade monitöringen där de duktigaste eleverna fick agera lärare. Foto: Helena Mansén.